

42 GETEMPERD ENTHOUSIASME

Lotte Jensen, geboren in Denemarken, is neerlandica en filosoof. Ze werkt als hoogleraar Nederlandse literatuur- en cultuurgeschiedenis bij de afdeling Nederlandse taal en cultuur aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Maakte deel uit van de Commissie Herziening 'De Canon van Nederland' en doet onderzoek over rampen en Nederlandse identiteitsvorming.

Zou ik in 1967 zitting hebben gehad in de Zweedse Academie, die de Nobelprijs voor de literatuur toekent, dan zou ik die in elk geval niet aan Simon Vestdijk hebben toegekend. Het rapport dat Amy van Marken over hem opstelde, geeft daar in elk geval weinig aanleiding toe. Hoewel ze zijn kwaliteiten als schrijver erkent, is de ondertoon zo kritisch dat aan Vestdijk onmogelijk de allerhoogste literaire onderscheiding kon worden toegekend.

Dat heeft alles te maken met de autobiografische invalshoek die Van Marken kiest. Ze opent met een korte levensbeschrijving, waaruit het beeld oprijst van een zwak, klein, ongelukkig en eenzaam jongetje. Hij schreef weliswaar wat stukken in de school- en studentenkrant, maar legde zich pas relatief laat volledig toe op het schrijven toe. Na dit weinig opbeurende begin legt Van Marken uit dat er geen echte ontwikkelingsstadia in het oeuvre van Vestdijk te onderscheiden zijn. Om die reden heeft ze voor het autobiografische motief als vertrekpunt gekozen.

En dan volgt er al een zin die Vestdijk de das omdoet: 'In de volgende delen van dit rapport zien we hoe Vestdijks enorm grote creatieve vermogens ertoe leiden dat hij zichzelf vaak herhaalt en hoe hij varieert in zijn belangrijkste thema's; de "ideale liefde" neemt daarvan de belangrijkste plaats in'. Eerlijk is eerlijk: als comitélid zou ik daar al mijn conclusies getrokken hebben: er is dus sprake van een weinig sprankelend oeuvre, en van een schrijver die zichzelf herhaalt met een nogal onorigineel thema.

Dan volgt een analyse van hoe zijn leven doorklonk in zijn oeuvre. Maar erg enthousiast lijkt Van Marken er niet over te zijn, want iedere positieve kwalificatie wordt direct getemperd door een bezwaar. En zelfs als ze het mogelijk wel positief bedoelt, kunnen haar zinnen als kritisch worden opgevat. Illustratief is deze passage: 'Nogal vaak loopt de lezer het risico de weg kwijt te raken in hoe Vestdijks speels omgaat met illusie en realiteit. Op

de een of andere manier raakt men verward in een web van misleiding en een wirwar van mensen. Maar men ontdekt dat hij altijd de regie bewaart over het gecompliceerde verhaal'. Van Marken zegt vervolgens iets over Vestdijks 'grote technische finesse', maar dat mag niet meer baten. Het beeld van de permanent verdwalende lezer blijft hangen, niet dat van Vestdijks technische vernuft.

Zo gaat het steeds: loftuitingen ('een van de meest originele en etherische liefdesverhalen in de Nederlandse literatuur') worden afgewisseld met kanttekeningen die zo scherp geformuleerd zijn, dat bij de lezer het negatieve blijft hangen. Neem bijvoorbeeld Van Markens kwalificatie van *Een Alpenroman*: het is een 'aanvankelijk nogal breedsprakig boek, maar steeds overtuigender naarmate men verder leest'. Is dit nu een Nobelprijs waard? Ook haar opmerking over Vestdijks historische romans is dodelijk. Soms lijkt zijn kennis 'te veel van het goede te zijn, te gedetailleerd en te gespecialiseerd'. Dit soort negatieve kwalificaties blijft hangen, alle positieve bewoordingen ten spijt.

Amy Van Marken vroeg zich in 1987 in een interview af of het wellicht aan haar rapport te wijten was dat Simon Vestdijk de Nobelprijs voor de Literatuur twintig jaar eerder misliep. Ik denk dat het onmiskenbare antwoord daarop 'ja' moet luiden. Had ze echt gewild dat Vestdijk de prijs zou winnen, dan zou het rapport minder kritisch van toon hebben moeten zijn.

Zelfs in de afsluitende paragraaf wemelt het van de reserves. Vestdijks prozastijl kent volgens haar 'nogal eens syntactische onvolkomenheden en fouten'. Verder herhaalt de schrijver zichzelf volgens Van Marken teveel en heeft hij ook werk van mindere kwaliteit afgeleverd. Dat heeft een logische oorzaak, omdat Vestdijk zoveel schrijft. Maar als lid van het Nobelcomité zou ik allang mijn conclusies hebben getrokken. In de twee

afsluitende zinnen probeert Van Marken er nog een positieve draai aan te geven. Ze schrijft dat het werk van Vestdijk 'tegelijk typisch Nederlands en kosmopolitisch van karakter' is. Hij is als schrijver volgens haar van 'Europees gewicht en niveau'. Kijk, dat zijn zinnen waar een lid van het comité warm van wordt! Maar ze komen veel te laat en kunnen de deprimerende ondertoon van de rest van het rapport niet meer goedmaken. Het blijkt bovendien nergens uit het rapport waarom dit zo is.

Als Van Marken met deze twee zinnen haar rapport zou hebben geopend en vervolgens uit zou hebben gelegd waarom Vestdijk een grootse schrijver van Europees formaat was, dan had hij wellicht een kans gemaakt. Maar op basis van haar analyse is slechts één conclusie mogelijk: Vestdijk was een breedsprakige veelschrijver die af en toe iets heel moois tot stand wist te brengen. Maar was hij ook nobelprijswaardig? Tyvärr inte ofwel: helaas niet.

Tot slot nog een persoonlijke noot. Naar aanleiding van Van Markens desastreuze rapport keek ik mijn oude boekverslagen eens door. En wat bleek? Op mijn eindexamenlijst voor Nederlands prijken maar liefst drie werken van Vestdijk: *Pastorale 1943*, *Ivoren wachters* en *Terug tot Ina Damman*. Van elk werk maakte ik een uitgebreide analyse van wel twintig pagina's per boek. Het laatste onderdeel luidde steevast: 'Wat ik ervan vond'. En warempel, met mijn oordelen zou Vestdijk al meer kans gemaakt hebben. Dit is wat ik, in de vierde klas van het gymnasium, op te merken had over *Pastorale 1943*: 'Een mooi boek, boeiend geschreven, en ook best spannend. Er zit een leuk verhaal in, het leest gemakkelijk. Ik kan me voorstellen dat het voor sommige mensen kwetsend is dat het Nederlandse verzet als poppenkast wordt voorgesteld, maar dat maakt dit boek juist anders dan de normale heldenromans en daarom bijzonder'.